

# Մ Ո Ւ Ս Ե Յ Ք Մ Ե Ս Ե Ե Յ

## Չ Ե Յ Ն Ը Ն Կ Ե Բ Ե Ս Ի Բ Ե Կ Ե Ն

Ինչ որ Խմբագրութեան և Գնորհնութեան էր վերաբերի պէտք է ուղղել առ Լ. Հայրենի, Պօլիս, Օքսֆորդի լէիան վերի յարկի ինքն 19: Օրաբերս էր հրատարակուի մօտ մօտայ 1 ին 10ին և 20ին: Գին Կարեկան 70 շաբաթան: Վերջածնայ 40: Գինը երբեք օրաբերայ ճամբան շաբաթ անուղին վերայ:

Գաւառներու մէջ ունեցած Գործակալներն էն, Հալէպ Յ. Ս. Բիւրոյի մօտ, Պարտիզան և Բուլը Լի- Կոմիտէի մօտ անհման թիւերու առայ Սինասեան:

(Օրաբերս Բաշմարտները մօտ էրէ մօտ մի անգամ 64 երեւներէ Բաղկացեալ Կոր Գեորգի մը իր պիտի ստանան:

Բ. ՏԱՐԻ ՆՈՅՆՄԵՐ 10.

— 1863 —

ԹԻԻ 2

### ԸՆԿԵՐԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆ

(Օրաբերս առաջին թուոյն մէջ բաւական հա- մառօտ կերպով մեր ազգին արդի անմիաբան կամ ընկերականութեան օրէնքներուն վերայ անտեղ- եակ լինելուն, զիսաւոր պատճառը անկրթու- թիւնն լինելը բացատրելու յետոյ՝ խօսքեր- նուս կարգը բնականաբար այնպէս կը պահանջէ որ քիչ մընալ մտածենք թէ՛ մեր յիշեալ պակասու- թեան ինչ դարման կարեւոր է, որպէս զի ամեն Հայ քիչ կամ շատ հմտութիւն ստանալով ընկե- րասիրութեան օրէնքներուն և անկից առաջ եկած բարեմասնութեանց վերայ՝ մոռնան ամեն անցեա- լը, թողուն անմիաբանութեան հոգին և անկեղ- ծօրէն սիրեն ամեն իրենց եղբայրները, որով և ազգերն իս ալ ազատելով դարերէ հետէ թշուառ ենթակայ մը եղած վշտալից կացութիւնէն, գոնէ անգամ մի ալ երջանկութեան համե առնու և նոր կենդանութիւն մի ստանայ:

Երգարե այս խնդիրը լուծելու համար խիստ քիչ և սահմանաւոր է մեր կարողութիւնը, սա- կայն՝ զգացմունքներնուս չափազանցութիւնը մեր այս պակասութիւնը լեցնելու բաւական լինելով, յետագայ մէկ քանի զիտողութիւնը ընելու հա- մարձակութիւնը կստանամք:

Արեւմք և դարձեալ կրտսմք թէ՛ որ և իցէ ազգ- մը միաբանասիրութեան և ընկերասիրութեան

վարժեցնելու ու ընկերականութեան օրէնքներուն տեղեակ ընելու համար՝ առաջին, զիսաւոր և ան- վրէպ միջոցը նոյն ազգը հնարաւոր եղածին չափ տը- դիտութեան մէջէն հանելով՝ ուսմանց, զիտու- թեանց և արհեստից մէջ յառաջացնելու է . . . : Եհաւասիկ այս և միայն այս է մեր դադարաւոր այս խնդրոյ նկատմամբ, վասն զի այս միջոցէս կամ դարմանէս ի զատ ամեն ուրիշ միջոցներ մինչև ցարդ ազգի մը սրտին մէջ չի կրցին միաբանու- թեան սէրն իրապէս և օրինաւորաբար արծարծել և զանոնք ընկերասէր ընել, որոնց վերայ հոս խօ- սիլ պատշաճ է և կարեւոր:

Ե. ՍԻՐՈՒՆԻ. Եշխարհս երբեք չի տեսաւ այնպիսի կրօնական հիմնադիր մը, որոյ առաջին քարոզութիւնը և իւր հետևողներէն ըրած պա- հանջումը կամ նոցա տուած պատուէրը ընկերա- սիրութիւն չը լինէր. ինչպէս Սուլէյմա՝ որ ամենէն երեւելի և գրեթէ առաջին ջանադիրը եղաւ Իս- րայելացւոց ազգին մէջ միութեան հոգին տարա- ծելու և զանոնք ընկերականութեան օրինաց հա- մեմատ վարժեցնելու և զարացնելու, այլ սակայն թէ որ յիշեալ ազգին պատմութիւնը աչքէ անցը- նելու լինիմք, յայտնապէս պիտի տեսնեմք թէ Սուլէյմա ջանքը չէ թէ միայն չի պակասեցաւ, այլ նաև իւր այս մասին տուած ամեն Ետուա- ծային օրէնքները, իբրեւ բռնաւոր իշխանի մը կամ հարստահարի մը տուած հրամաններ ծանրացան Հրէից ազգին վերայ. ամեն Հրէայ պատուէրը

գունած էր իւր դրացիին կամ ընկերին որ և իցէ ստացուածքին՝ չի ցանկալ, որքին և որքեւաթիւն տէր կանգնիլ, օտարներու հիւրասիրութիւն ընել և այլն, բայց հրէայք ինչո՞ւ արդեօք իրենց տրուած այս երկնային պատուերները չի կրնալով կատարել այսօր այնպիսի խեղճ և թշուառ ժողովուրդ մի են, որ ամենաքարասիրտ մարդ մը չի կրնար նոցա վերայ առանց կարեկցութեան նայիլ. ուստի ի՞նչ ըսենք, արդեօք հրէից ընդունած պատուերները, օրէնքները և հրահանգները Մտտուածային չէին. մարդու և հետեւաբար պակասաւոր օրէնքներ էին. մարդկային սահմանադրութիւն մի էր որ նոցա մատակարարուեցաւ. ուստի դաքձեալ կը հարցնեմ, ի՞նչպէս լուծելու է այս խնդիրը. ի՞նչ ըսելու է, միթէ Մտտուած իրեն համար ապատմութիւն ժողովուրդ մը ընտրեց. և կը սխալի՞մ արդեօք թէ որ ըսեմ թէ՝ ոչ ուրիշ գլխաւոր պատճառաւ մը իրենց ընդունած օրէնքներուն յարգն չի գիտցան և չի գործադրեցին, եթէ ոչ իրենց ուսմանց և գիտութեանց անտեղեակ գանուելուն պատճառաւ. և մինչև այսօր նոյն ազգին թշուառութեան և յետադիմութեան պատճառը ի՞նչ է, ինչո՞ւ նոքա ինչպէս որ օտարներու նոյնպէս ալ մեկըզմէկու վերայ սէր չունին. զարմանալի չէ՞ այնպիսի ազգ մը յետին աստիճանի թշուառ տեսնել որոյ ամեն անհատները մէկ կրօնք, մէկ օրէնք, մէկ լեզու, մէկ ազգութիւն և մէկ սովորութիւն ունին. եթէ ազգի մը թշուառութեան և յետադիմութեան առաջին և գրեթէ մի միայն պատճառը այն ազգին անմիաբան և ոչ ընկերասէր լինելն յառաջ կուգայ, հապա անմիաբանութիւնը և ընկերասեղութիւնը ի՞նչ բանէ կարգաւարտի մի և նոյն ազգութիւն, կրօնք լեզու և սովորութիւն ունեցող ազգի մը մէջ\*։

\*Սխալ է այն կարծիքը թէ հրէայք օրհասներ կամ ընկերասէր են. ես ինչո՞ւ նոցա ամեն հանգամանքներն անելու ելելով Բաբայ սը նոցա մը ռիւ առնենք չիկայ, իսկ արարատաւոր օրհաս և ընկերասէր երևանաւոր պատճառը իրենց լատինացի պիւրոսիանը, երկրորդականը եւ իշտաւորութեանը եղանակը, նա ճանաչանք իրենց իսկ մը անտի նախապաշարմանքներն և սովորութիւններն ինչ պարտաւոր զիբնեւ ոչ թէ մեկըզմէկ սիրելու, այլ մեկըզմէկու ճոր Գրեմաւելու։ Սխալ է Գրեմաւել որ հրէայք չէ թէ կարեկցութեամբ ինչ հոգան իրենց ազգայնները՝ այլ օրէնք մը ինչ հրամայէ նոցա որ այս պարտաւորութիւններն կատարեն, օրէնք մը որոյ հիմնադրները հրեականութեանը ամենի պահելու համար գրած են. . . օրհաս հեռի են մեկըզմէկ ճշմարիտ ընկերասիրութեանը բանի և ահա մայ ընկերասիրութեանն. արաւելին մարդս արարելի ինչ

Հարկ չիկայ երկար մտածել, և շատ զիւրիւն է այս խնդիրը լուծել թէ որ ընդունիմք սա սկզբաւորութիւն թէ ազգի մը միաբանասէր և ընկերասէր լինելը իւր ուսմանց և գիտութեանց մէջ ունեցած աստիճանէն կախումն ունի, և ոչ թէ նոյն ազգը կազմող անհատից մի և նոյն կրօնք, օրէնք և սովորութիւն ունենալէն կամ չունենալէն\*\*։

Եւ ժողովը հրէից ազգը՝ մեր ըսածը դարձեալ ճշմարիտ կելլէ թէ որ Մովսէսէն ետքը մարդկային ազգին մէկ մեծ մասը բարեկարգեալ ջանացող ճշնացիին հետեւողներուն ալ բարոյական և ընկերական վեճակը աչքէ անցնելու ելլեմք։ Ահաւասիկ ահագին ազգ մը ունիմք առջևնիս երեք հարիւր միլիոնէն աւելի անդամներէ բաղկացեալ որոնց սովորութեանց և բնաւորութեանց վերայ լաւ վերահասու եղողները՝ անկասկած կը վկայեն թէ՝ ճշնացիք ևս թէ և պատուէր ընդունած են իւրեանց կրօնին հիմնադրէն որ մեկըզմէկ սիրեն, մեկըզմէկու չարիք չընեն, և ամեն մէկ ճշնացի թէ և ամեն բանէ աւելի իւր սրբազան պարտաւորութիւնը կը սեպէ իրմէ մեծին յարգ ու պատիւ ընել, սակայն նոքա ևս կատարեալ անկարելից, անմիաբան և ընկերասէր են. խիստ շատ անգամ տեսնուած է խուսի մը ճշնացոց իրենց մէկ ընկերին գետի մը մէջ խեղդուելը անզգայարար և անկարեկցաբար դիտելին. մեկըզմէկու դաւադրութիւն ընել, մեկըզմէկ սպաննել, մեկըզմէկ կոշտաւել և այլն ճշնացոց ամեն օրուան ըսած գործերն են. Սըր Գալիս երեւելի և հռչակաւոր պատմաբանը շատ անգամ ճշնական այնպիսի անգլիկութեանց և ընկերասեղութեանց ակամատեալ

նէ, իսկ երբեք զայն նախապէս կենդանեաց կը հաստատարէ, որոնց լաւ կամ անկարեկցութիւն թարթի կործանեմ, և այս երբեք թէ որ արարատաւոր թուրք մարդկային ազգին մէջ անարեւել մարդս չէ թէ միայն թուրքութիւն կը նախապաշարման պարտիւն կենդանեաց աստիճանին, այլ նաև շրջապատը գաղանի մը ինչ պատճառով մեկու մը միասնաբանութիւն, չէ թէ չէ կամեցող այլև՝ ԱՄԵՐԻԿԱ, և օգտաւար լինելու, չէ թէ իւր կամեցող այլև՝ ՌՍԻԱ։

\*\*Սրբաւան իարրութեան կարեւորութեանը ընդհանրապէս և արդարեւ լաւ կը ընեն, թէ որ նախ կատարեալ պեղելութեան արանան ալ խարհիս կրճատեան պարտաւորութեանը, որպէս զի պեմնելով այս սիւղ բռնեմին ըրած կորստաւորութեան իրենց անգլիկութեան սխալ և վրանգաւոր լինելուն. . . «Ճամանակը չէ, կը ընեն» որ կրճատեան իարրութեանը վերնաց, այլ սակայն այս ինչո՞ւ նոյնները կամ ան է որ մարդկային ազգին վերայ գաղաւթն և կամ թէ ոչ իրենց մեկ ճանաչաւոր և դիտաւոր նպատակին հասնելու համար՝ այսպէս կը խօսին

եղած է որ «Հազիւ թէ իմ տեսած նողկալի տե-  
սարանացս յիշատակներէն անգամ սրտիս զգացած  
զայրոյթքը կը ներէ ինձ զանոնք ստորագրել», կը-  
սէ: Պէտք է գիտնալ որ Հրէից նման Ղենացիք  
ալ քաղաքական մասնաւոր օրէնքներու հնազան-  
դիլ պարտաւորուելով, և պատիժներէ երկնչելով  
իրենց կարօտ ընկերներուն բարիք ընել պարտա-  
ւորեալ են... իսկ օտարներուն բարիք ընել ա-  
մենեւին չեն կարող:

Բողոքողին անհնար է բացատրել այն կատա-  
ղի և արիւնարբու թշնամութիւնները որ Ղենացիք  
ունին մէկզմէկու վերայ կրօնական պարբերութեան  
պատճառաւ: Անսիրտիւսեանք և Քուտիսդեանք  
այնքան անհաշտ թշնամի են մէկզմէկու, որ հազիւ  
թէ մի և նոյն առաստաղի տակ ասոնցմէ երկուքն  
ի միասին գտնուին\*, իսկ Քրիստոնէից գէմ նո-  
ցանգուսպ կատաղութիւնը մարդկային կարողու-  
թիւնէն վեր է նկարագրել: այս իրողութիւնս ալ  
արդեօք չի՞ հաստատէր որ ընկ կրօնասիրութիւնը  
առանց ուսմանց, գիտութեանց և ճշմարիտ կրօ-  
նութեանց չի կրնար մարդս ընկերասէր և միաբա-  
նասէր ընել:

Բնոյնմէ վերջն ալ երբ Միսրիկէի մեծ բարե-  
կարգիչին հետևողներուն այսօրուան կացութիւնը  
նկատեմք, մեր ըսածը չի՞ հաստատուիր դարձ-  
եալ, միթէ նոցա կրօնին հիմնադիրը կամ մարդա-  
րէն քիչ ընկերասիրական և մարդասիրական օրէնք-  
ներ տուաւ նոցա: հասա ինչո՞ւ համար յիշեալ  
ժողովուրդին ամենամեծ մէկ մասը գեռ թշնամի  
է ամեն ուրիշ կրօնական դրութեանց հետևողնե-  
րուն: միթէ այս ժողովուրդս ալ ամենաերեւելի  
փաստ մը և օրինակ մը չի՞ հաստատելու համար թէ  
ընկ կրօնասիրութիւնը մարդս մարդատեսաց իրեն ա-  
ռանց կրթութեանց: Գարձեալ և դարձեալ, ին-  
չո՞ւ արդեօք ամեն Քրիստոնեայ ազգերը կատեն  
մէկզմէկ: միթէ Յիսուսի Քրիստոսի առաջին և  
գլխաւոր պատուիրանքը ընկերասիրութիւն և մար-  
դասիրութիւն չէր: արդ ի՞նչ գլխաւոր պատճառ

\* Իմաստասիրութեան և հեթանոսական մարդկային ճշգ-  
ճարիտ ընկերայնութեան վերայ անսրբեղէն եղողները  
ինչպէս որ ամեն դարերու մէջ, նոյնպէս ալ վերջին ժա-  
նանային մէջ կը պնդեն թէ ազգ ընկերայնութեան և  
իւր միջիններ անմիաբան և ապահով պահելու համար  
կրօնական խորհրդանշան ունենալու է: այս կերպ Բարե-  
շնորհքը ելնէ ոչ քրիստոնէամբ և համա, շահասէր և  
միայն անյնասէր անյնութեւր լինելու է: Վասն զի յայտ-  
նի է որ ազգ մը որ կրօնական խորհրդանշան կը պաշտպա-  
նէ, հարկաւ թշնամաբար և թշուառ ալ գտնու պիտի նայի

կայ Երևելեան և Երևմտեան Քրիստոնեայ եկե-  
ղեցիներուն դարերէ հետէ մէկզմէկու դէմ ու  
նեցած թշնամութեան և ատելութեան: և ասոնց-  
մէ աւելի Հռովմայի և Պապին լուծը իրենց վրա-  
յէն նետող բողոքականք որ իբրեւ զուտ և ճշմարիտ  
Երեսարանական Քրիստոնեայք կը պարծենան,  
ինչո՞ւ մէկզմէկու դէմ ատելութիւն ունին: Ինչո՞ւ  
համար կը հարցընեմ երկու հարիւր տեսակէն ա-  
ւելի Քրիստոնեայ եկեղեցիներ այսօր մէկզմէկէ  
մարդ կողոպտելու ելած են:

(Երոտնակել:)

ԿՐԾՆ.Ք. ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ. ԱԶԳԱՅԻՆ  
ՎԱՐՁՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱՆՆԱՏԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Երգարե աշխարհիս վերայ ամեն մարդու հա-  
մար նուիրական և սրբազան է այն կրօնական դը-  
րութիւնը որոյ ինքն կը հետեւի: իսկ ասոր չափ  
նուիրական և սրբազան է մէկ մարդու մը համար  
որ թէ բանիւ և թէ հրատարակութեամբ խօսի  
իւր կրօնքին վերայ, պաշտպանէ զայն, և փաստա-  
բանէ նորա ճշմարտութիւնը:

Բռնաւոր մը կամ բռնաւորներ հոգ չէ թէ  
ինչ իշխանութեան տէր են, ամենեւին իրաւունք  
չունին ուրիշ մը պաշտպանած կամ քարոզած կը-  
րօնական դրութեան արդելք գնել, պատճառելով  
թէ նորա քարոզածը անուղղակի կերպիւ գէմ է  
իւրեանց կրօնական դրութեան: օրինակի համար  
Հրէայ մը որ ամենեւին իրաւունք չունի Քրիստո-  
նէական կրօնքը նախատելու, բայց մեծ իրաւունք  
և ազատութիւն ունի քարոզելու թէ «Մեսիան  
գեռ եկած չէ», Հրէային այս քարոզութիւնը ան-  
ուղղակի կերպով գէմ է Քրիստոնէութեան, այլ  
սակայն Քրիստոնեայք բնաւ իրաւունք չունին  
Հրէային քարոզութեանը արդելք գնել նորա  
քարոզածը Քրիստոնէութեան նախատիւք սե-  
պելով: Ինչպէս որ Հրէայ մի ալ իրաւունք չունի

իւր ամբողջութիւնը կողմող այն անհապառնաւ վերայ  
որոնք այս կամ այն պատճառաւ Ինչ կամ շատ պարբեր-  
գապաբար մը կրօնական կրօնի վերայ: Իսկ ասիկայ ալ յա-  
ռու՞մ քաւելէ շարեայ վերայ հարկ չիկայ երկար բարակ խե-  
տիլ, Ինչո՞ւ որ յայտնի է թէ այս սիղեանիւր ազգ մը շատ  
մը մասերու բաժանելով մեր ազգին նման լիցաւորաւ  
լեւան կմարնէ: Այլ որ կը փոփոխի ազգ մը կրօնական և ու-  
րա միջիններ բաժանելով, լիցաւոր այնպիսի իւր կրօնական  
ուղած ազգին կրօնական խորհրդանշան Բարեշնորհք:

Վրիստոնէութեան քարոզութիւնները իւր կրօն-  
քին դէմ նախատինք համարելու :

Արօնք մը նախատելը անկրթութիւն է, այլ սա-  
կայն ամեն մարդ ալ ազատ է իւր կրօնական գա-  
ղափարը յայտնել. մենք Վրիստոս Մատուած կը  
ճանչնամք, և մեծ իրաւունք ունիմք այսպէս Վա-  
րողել. սակայն իրաւունք ունիմք երբ մէկն ելլէ  
և Վրիստոսի համար մարդ էր կսէ, անոր դէմ  
բարկանալու և անոր քարոզածը Վրիստոնէու-  
թեան նախատինք համարելու. Մահմետական մը  
իրաւունք ունի՞ իւր Մատուած եանութեան նախա-  
տինք համարել մեր Վրիստոսի համար որդի Մա-  
տուածոյ և Մատուած ըսելնուս, հաւատալնուս և  
քարոզելնուս համար :

Թէ որ իմ կրօնքս նուիրական է ինձ համար,  
ի՞նչու ուրիշի մը կրօնքն ալ նուիրական պիտի չի  
սեպեմ ուրիշի մը համար. մարդկութեան և բն-  
կերականութեան ո՞ր օրէնքը կը ներէ ինձ ուրիշի  
մը կրօնքը նախատել :

Մահատ մը հոգ չէ թէ աղքատ և կամ հա-  
րուստ, աստիճանաւոր կամ անաստիճան, իշխան  
կամ գերի, տէր կամ ծառայ է, ազատ է ամեն օր  
ամեն ժամ իւր խղճին ներած կրօնական գրու-  
թիւնն ընդունիլ և անոր վերայ խօսիլ. ոչ գը իշ-  
խանութիւն կամ իրաւունք ունի նորա բերանն կաշ-  
կանդելու, և կամ զանի իւր գտնուած ազգէն  
կամ ընկերութիւնէն արտաքսելու. օրինակի հա-  
մար մարդ մը որ այսօր ազգաւ Հայ և կրօնքով  
Ղուսաւորչական է, լիակատար ազատ է ուզած օրն  
Հռովմէական, Բրոթէսթանթ, և այլն կրօնական  
գրութեանց մէկին հետեւելու, բայց ազգն ամե-  
նեին իրաւունք չունի այնպիսին ազգէն դուրս ը-  
նելու և կամ նորա բերանը բռնելու, ասոր նման  
երբ այսօր խմբագիր մը Ղուսաւորչական է և հե-  
տեաւար Ղուսաւորչականութիւն կը քարոզէ, Հը-  
ռովմէականը և Բողոքականը որքան որ իրաւունք  
չունին նորա ըրած քարոզութիւնները իրենց կրօ-  
նական գրութեան նախատինք մը սեպելու, նոյն-  
պէս ալ յիշեալ խմբագիրը Ղուսաւորչական կրօն-  
քը նախատած չի պիտի սեպուի երբ Հռովմէա-  
կան և Բողոքական կրօնական գրութիւններն  
ազատուանէ. և ազգն ինչպէս որ ուրիշ անհատի մը  
նոյնպէս ասկից ամենեւին իրաւունք չունի պահանջ-  
ջելու որ Ղուսաւորչական Արօնին գրութեան հա-  
կառակ բան մը չի հրատարակէ, և կամ նորա ը-  
րած քարոզութիւնները նախատինք համարելու  
չէ Ղուսաւորչականութեան : Դարձեալ կրտմք

որ և իցէ անհատ ուրիշի մը կրօնքը նախատելու ի-  
րաւունք չունի. իւր իրաւունքը կը կայանայ միայն իւր  
կրօնական գաղափարն յայտնելու մէջ. այլ է ուրիշի  
մը կրօնքին վերայ յարձակիլը և զայն նախատելը,  
այլ է իւր կրօնական գաղափարը ամենայն ազատ-  
ութեամբ յայտնելը. ասոնց առաջինը ընողը չէ թէ  
միայն անկրթ է, այլ նաեւ իր ազգային կառավա-  
րութիւնէն պատուէր առած լինի կամ ոչ, պատ-  
ժոյ արժանի է, բայց երկրորդը այսինքն պարզա-  
բար իւր կրօնական գաղափարն յայտնելը ամեն  
մարդու իւր անբռնարարելի իրաւունքն է, և չի-  
կայ աշխարհիս վերայ իշխանութիւն մը որ առանց  
ինքզինքը իրաւունքի սահմանէն դուրս հանելու  
մարդկային այս մեծ ազատութիւնը խեղդել կո-  
րենայ :

Ազգային կառավարութիւն մը ամենեւին իրա-  
ւունք չունի իւր խմբագիրներէն պահանջելու որ  
ազգային կրօնական գրութեան անհամաձայն բան  
չի հրատարակեն, բայց ասոր հակառակ մեծ իրա-  
ւունք ունի այնպիսին պատժելու որ ազգային  
կամ որ և իցէ կրօնական գրութեան մը վրայ կը-  
յարձակի և զայն կը նախատէ, այլ սակայն ազ-  
գային կառավարութիւն մըն ալ պարտի գիտնալ թէ  
ազգային կրօնական գրութեան անհամաձայն հը-  
րատարակում մը նախատինք չէ ազգային կը-  
րօնքին :

Խիստ օրինաւոր է որ մեր ազգային վարչու-  
թիւնը առաջարկէ ամեն Հայերէն գրող հրատա-  
րակուած թերթերու որ Ղուսաւորչական կրօնքն չի  
նախատեն, միայն թէ ինքն ալ Ղուսաւորչական կը-  
րօնքին նախատինք համարելու չէ երբ անոնցմէ  
մին “Հռովմայի Ա. Պապը” իբրեւ յաջորդ և ան-  
սխալ յաջորդ Վրիստոսի, կը քարոզէ, և ուրիշ  
մը “Արքեպարեխօսութիւնը աւետարանական չէ”,  
քարոզէ և ասոնցմէ մէկն ալ “Մեօիան դեռ ե-  
կած չէ”, ըսէ և այլն և այլն :

Կարծեմ մեր բոլոր այս ըսածներէն կարող ե-  
ղանք հաստատելու թէ ազգային որ և իցէ վար-  
չութիւն մը որքան որ իրաւունք ունի խմբագիր-  
ներէն պահանջելու որ ազգային կրօնքի դէմ նա-  
խատինք չընեն, այնքան ալ կը պարտաւորի ազատ  
թողուլ և ճանչնալ զանոնք որ ուզած կրօնական  
գաղափարն ին հրատարակեն, առանց ամենեւին  
հոգ ընելու թէ իւրեանց կրօնական սկզբունքնե-  
րը համաձայն են ազգային կրօնական գրութեան  
թէ ոչ. բացի ասկից որ և իցէ անհատ մը երբոր  
ելլէ և քննութեան տակ ձգէ որ և իցէ կրօնական

դրութեան այս կամ սկզբունքը, նոյն կրօնական  
դրութեան հետեւողները նորա այս բրածը երբեք  
նախատինք մը կամ հարձակում մը համարելու չեն  
իւրեանց կրօնքին, վասն զի կրօնական սկզբունք  
մը բնութեան առնուին բնաւ նախապէս չէ կրօն-  
քը. օրինակի համար մենք որ Քրիստոնեայ եմք  
և լուսաւորչական մեծ ազատութեամբ կրնանք  
բննել թէ արդեօք ճշմարիտ է թէ Քրիստոնե-  
ութիւնը կուսակրօնութիւն կալահանջէ վարդա-  
պետներէն, և այլն. և մէկ մարդ մը որ կենքէ և այս  
խնդիրը քննելով կամ զայն Քրիստոնեական ճշ-  
մարտութիւն մը, և կամ Քրիստոնեութեան  
հակառակ դրութիւն մը կը ճանչնայ և կը հրատա-  
րակէ, ոչ որ իրաւունք ունի նորա այս գաղափարը,  
կարծիքը, համոզումը կամ հրատարակումը նա-  
խատինք համարել լուսաւորչականութեան, ինչ-  
պէս նաեւ նախատինք համարելու չեմք երբ Հայ  
մը առաջարկէ որ քահանայք Ս. Պատրիարքի մի-  
ջոցին բոլորովին պարզ հանդերձանք գործածեն,  
փոխանակ ոսկեզօծ գոյն զգոյն և այլն հանդերձ-  
ներու, որ աւելի վայելուչ կրնայ սեպուիլ  
Քրիստոնեական արարողութեան: Բոլոր ասոնց-  
մէ կը հետեւի որ ազգային կառավարութիւն մը որ  
իւր խմբագիրներէն կը պահանջէ որ կրօնքի դէմ  
չի գրեն, կը պարտաւորի նախ իւր միտքը լաւ մը  
բացատրել որպէս զի ուզած ժամանակը այս կամ  
այն կերպ կրօնական խօսուածք մը պատրուակ  
բրննելով չի յափշտակէ մէկուն կամ մէկ քա-  
նին անհատական իրաւունքը:

Հարաւանքէն:

Կ Ի Լ Ի Կ Ի Ը Յ Հ Ը Ն Կ Ի Ս

Ե Ի

ՍԻԿԵՐԻ ԹՈՒՂԹ

Քանի որ որտի մեծ բերկրութեամբ այս օրերս  
տեսանք մեր Արքայազնութիւնը և վեհափառ Աթոռ-  
ղիկոսնուս կենդանագիրը Եւրոպիոյ երևելի ան-  
ձանց նման «Իկաթ» թուղթի վերայ տպուելով ամեն  
Հայու յիշատակութիւնը նորա վերայ արթնցնե-  
լու ամենագիւրին միջոցին Մագապէր և ընկերասէր  
անձէ մը մտածուիլն և ի գործ դրուիլը, ար-  
դարեւ անձերնուս պարտք համարեցինք մեր խորին  
շնորհակալութիւնը յայտնել անոր հեղինակին:

Բայց որքան մեծ ցաւ և կսկիծ եղաւ տեսնել մեզ  
անհամ Ալիկիոյ տնօրէնին կողմանէ եղած նա-  
խատինքը որ թշնամաբար տեղացւած է Հայու-  
թեան մէկ մեծ ծառայութիւն մը ընողին դէմ.  
Իւր հանդիման ճիշդ այն թուոյն մէջ (թիւ 21)  
որով մեզ կաղաղակէ թէ «հեռի մենէ ատելու-  
թիւն, հեռ և վաթկապարակ կողմնակցութիւնք,  
... ահ նախանձութիւն, որքան կնուստացնես  
գու զմարդն որ երբ տեսնելով իւր մէկ ընկերին  
ի սէրն ազգին ըրած ձեռնարկութիւնը կէս բեր-  
նով սէր և կէս բերնով ալ թշնամութիւն քարո-  
ղել կուտաս, որով և կը հեռացնես զայն մարդ-  
կութենէ:

Ինչպէս կարելի է հաւատալ որ Ալիկիոյ տը-  
նօրէնը եղբայրասէր է քանի որ նա հասարակու-  
թիւնը իւր ընկերին դէմ գայթակղեցնելու դիւա-  
կան ջանքն ալ ձեռքէ չի թողուր, նորա բարենը-  
պատակ ձեռնարկութիւնը չարանպատակ երևցնե-  
լու աշխատելով... արդարեւ մեզի համար խիստ  
գոհաւոր է այս բանիս լուծում մը տալ եթէ չի  
խորհինք թէ կամ ան է որ Ալիկիոյ տնօրէնը նա-  
խանձութիւն և թշնամութիւն ունի վերոյիշեալ  
«Իկաթ» թուղթին հեղինակին վերայ, և կամ թէ  
ոչ, ինքն այնքան կատէ մեր արդի Աթոռղիկոսը  
որ անոր փառքին համար եղած գործ մը նուա-  
սացնելու կաշխատի. իսկ թէ որ ասոնք ալ չեն  
իւր ըրածին պատճառները, ան ատենը պիտի պար-  
տաւորիմք կասկածիլ թէ գուցէ ինքն մտաւոր էր  
նոյն գործը ընելու և տեսնելով որ ուրիշ մը իրմէ  
առաջ ըրաւ չէ կարացեր իւր բարկութիւնը զսպել:

Հիմայ կը մնայ մտածել թէ արդեօք իրաւ-  
մեր Աթոռղիկոսին նախատիք է իւր կենդանա-  
գիրը «Իկաթ» թուղթի վրայ տպուիլը, եթէ ոչ մեծ  
պատիւ ինչպէս որ կը տեսնեմք աշխարհիս ամենէն  
երևելի կայսերց և սրբատեղիներու պատկերները  
նոյնպէս գործածուիլը. եթէ մեր Աթոռղիկոսը  
կրօնապետ է, կրօնապետ չէ նաեւ Ռուսիոյ Մեզ-  
ղիոյ Թաղաւորն ու Թագուհին, եթէ նոքա աշ-  
խարհական աստիճան ալ ունին. չունի նոյնպէս  
մեր Աթոռղիկոսը աստիճանն ասպետութեան.  
Իսկ թէ որ հանդերձները այս մասին տարբերու-  
թիւն կրնեն, առանց իւր հանդերձներուն մեր կա-  
թոլիկոսին ինչ անուն տալ պէտք է, մեր Աթ-  
ոռղիկոսը հանդերձներով կը ճանչնամք եթէ  
ոչ իւր աստիճանաւ... Ալիկիոյ տնօրէնը Աթ-  
ոռղիկոս ճանչնալու եմք երբ ձեռք մը Եպիսկո-  
պոսական հանդերձ հագնի. կատուն կատուու-

թիւնէ կելէ և Քահանայ կրթայ երբ փիլոն մը մը վրան առնելով մկներու կը մօտենայ . . .

Գարձեալ ի՞նչ երեսով Աղիկիոյ տնօրէնը յիշեալ ձեռնարկութիւնը շահատիրութիւն կանուանէ, քանի որ թէոր մենք կը ճանչնամք անոր հեղինակը բնաւ այս տեսակ շահերու կարօտ չէ, և այսօր թէոր Աղիկիան կուզէ, այս յօդուածիս հեղինակը պատրաստ է յիշեալ թուղթերէն եղած շահն իրեն նուիրել տալ եթէ ասանկով իւր ծախքութիւնը կը յադենայ:

Յուսալով որ ողջամիտ հասարակութիւնը մեր այս երկտող գրութիւնը կարգաւով պիտի գիտնան թէ որքան օրինաւորութիւն և յարգ ունի Աղիկիոյ տնօրէնին ըրած աղաղակները այս մասին:

Ս. Պ. ԳԵԼԵԼԵԱՆ:

### ՆՐԵՒՆԵԼԻ ՔԵՐՈՉՈՒԹԻՒՆ ՍԵ

Քանի Պէրաֆօլտ անուն երևելի հեղինակուհին հետեւեալ ծիծաղելի քարոզը հրատարակած է իւր «աղախնոյ մը խոստովանութիւնները», անուն աշխատասիրութեան մէջ, որն որ թարգմանելով կը հրատարակեմք յուսալով որ մեր ընթերցողները գոհ լինելէն ի զատ մեր ազգին քարոզիչ վարդապետներն ալ զայն կարգաւով ասկից վերջը գեղեցիկ և ընտիր քարոզներ տալու կարող պիտի լինին:

«Ար ծանօթներէն մին ալ», կըսէ վերոյիշեալ հեղինակուհին քարոզն հրատարակելէն առաջ «երկայնագէտ և մանրաշուի Սեփօրի» Քարոզիչ մներ կնկան և զաւակներու տէր և իբրև սուրբ հռչակուած էր իւր հօտին մէջ. ինքը բնաւ չէր խնդար, ոչ ալ հաճելի խօսք մը բերնէն կելէր. նորա գաղափարը սա էր թէ ամեն թշուառութիւն սրտերու ապականութեան արգասիքն են, և թէ ամենափոքրիկ մանկիկներն անգամ որ կը մեռնին առանց մկրտութեան յաւիտենական դատապարտութեան կմատնուին. իսկ ինքզինքին համար սա կարծիքն ունէր թէ ինքն ծնած է ուրիշներուն դատապարտութիւնը իմացնելու, և ամենէն զարմանալին սա էր որ իւր հօտն ալ այս կարծիքն ունէր. կարճ խօսքով նորա Քրիստոնէութիւնը այնքան նման էր ճշմարիտ Քրիստոնէութեան, որքան որ Սահարա անապատն կը նմանի Ադամական

գրախաին . . . բայց հարկ չեկայ որ մենք երկար խօսիմք, և հաւատիկ իւր մէկ քարոզը որն որ կարգաւով խիստ դիւրին է իւր վերայ կատարեալ գաղափար մը ստանալ:

«Ասեցէք ո՞ր անգամ ժողովուրդք, դուք սատանային ձեռքը մատնուած էք (ո՛հ ուրեմն յաւիտեան կորսուած եմք) այս դուք գեհեանին ծրծումըն էք, դժոխքին հօրը արծարծող նիւթերը ալ յայտ չեկայ ձեզի համար, դուք երկրիս ապականութիւն էք, ձեր մեղքերուն պիղծ հոտը երկնից քիթը կը նեղէ միշտ (ա՛հ ուրեմն ի՞նչ ընենք որ փրկուինք) բան մը չէք կարող ընել փրկուելու համար. ցուցեցէք ինձ ձեր մեղքն մարդ մը կամ կին մը որ իւր անձին փրկութեանը համար կարող է բան մը ընել, և այնպիսի մէկը որոյ հօգին սատանային իշխանութեան տակը չի գտնուի, ցուցէք ինձ մէկը որոյ երեսէն վեր ես չի կրնամ պօռալ թէ վայ վայ վայ քեզ — քանզի ամենաողորմ Աստուծոյ կամքը չէ որ նոքա անյատակ վերապին յատակը յաւիտեան բանտարդութիւն և տանջութիւն (այնպէս է, այնպէս է եղուկ թշուառականներու) հիմայ կը հարցնեմ ձեզ թէ կը հաւատա՞ք ի բոլոր սրտէ որ դուք անիծեալ էք և գարշելի ապականութիւն, (այո՛, այո՛) և թէ դուք ընկեր էք սատանայից (այո՛, այո՛) և թէ եթէ այս վայրկեանիս մեռնիք, անմիջապէս դժոխքի մէջ պիտի նետուիք որպէս զի սատանաներէն տանջուիք, և ծծմբախառն հրոյ մէջ տապկուիք յաւիտեանս յաւիտենից. (այո՛ այո՛) արդ եղբարք իմ և քոյրք սիրելիք, հիմա կը տեսնեմ որ մտաց երջանիկ կացութեան մը մէջ կը գտնուիք և փրկուութեան ճամբուն մէջ. ճշմարիտ ճշմարիտ կըսեմ ես ձեզի որ, մինչև անգամ ես Օւքարիա Սեբրիսի հերոջը ընտրածը, պարաիմք ճանչնալ մեր անարժանութիւնը որպէս չի մեռնող որդին ճանկերէն և յաւիտեան անդամնիս կրճատելէն կարենամք ազատիլ. արդ խորհիլ կարեօր է հիմա որ դուք . . . ես կըսեմ ես հերոջը հաւնած և ընտրածը . . . որ դուք եթէ այսպէս յուսահատական կացութեան մէջ կը գտնուիք, հապա ի՞նչ պիտի լինի նոցա վախճանը որ ուրիշ եկեղեցիներու մէջ կգտնուին, և կը կարծեն որ մարդուս սրտին մէջ բարոյականութիւն կայ. որոնք հերոջը ողորմութեան և արդարութեան դէմ կը հայհոյեն ըսելով թէ «հեղեղ հեթանոսաց և միշտ անգամ հոռիմեղանաց չմըկրտուելով մեռնող մանուկները կրնան փրկուիլ

Ծանոթութիւն : Տիկին Դանի կրպատմէ թէ  
 յիշեալ քարոզիչը պարոն Ռայթի ամուսնոյն հետ  
 ապօրինաւոր յարաբերութիւն մը ունենալ աշ-  
 խատելուն համար հրապարակաւ խայտառակուեր է :  
 Մենք մեր կողմանէ յիշեալ քարոզիչին վերայ  
 զաւէշտ մը յօրինած ենք (ԳԱՐԵՊՍԵՏ ՔԱՐՈԶԻՉԸ) :  
 անուանով որ մօտեքս պիտի հրատարակուի :

Արին Բարձր Սրբազնութիւն Գ. Տ. Պ. ղոս Խաղժագեան Պատրիարքն Հայոց Տաճկաստանու, Ժամանեց Ա. Պօլիս ամսոյս 5ին երեքշաբթիառաւօտ Ժամը երկուք ու կէսին :

Բազմաբնույթ արդարեւ տեսնել որ վերջապէս շնորհիւ Սահմանադրութեան Ըղգերնուս Պատրիարքն ընտրուեցաւ առանց վերոյմուտի, իր տեսնելն հիմա ամեն Հայերն թէ որքան հեշտ է Սահմանադրական կառավարութեամբ գործ տեսնելը :

միլիոն ժողովուրդ և անսահման կերպով չորս  
միլիոն ժողովուրդ, մեծամեծ բարիքներ և օրհ-  
նութիւններ իրաւամբ հոգասեն :

Լուած , լսած , տեսած և ստացած տեղեկու-  
թիւններնուս նայելով , մեր երեսփոխաններէն  
բաւական թուով մաս մը՝ ընդդէմ իւրեանց սրբա-  
զան և նուիրական պարտաւորութեան ժողովըր-  
դոց իրաւունքն ոտնակոխ ընելով , ընդհանուր  
ժողովքի չեն դա՞նուիր և ոչ ալ իրենց քուէներն  
կրիւրկեն :

Մեր գաղափարը սա էթէ՝ յիշեալ պարտա-  
զանց անձինքը աղէկ կընեն թէոր ժամ մի առաջ  
իւրեանց հրաժարականը տան , եթէ ոչ հասարա-  
կութիւնը զիրենք հրաժարեալ համարելու իրա-  
ւունքն ձեռք պիտի առնու :

Սաֆոան պօլու 1499 սէրաթի 99 ու 4էս օր  
շաբաթաուրբաթ թամ 14 :

Ե. Տենակարևոր և վերջին հեռագրալուրք :

Ըստ ինդրոյ մեծահամբաւ Ալիլկիոյ պարբերական հանդիսի հետ աղկնեւ իշխանութեան կողմանէ նորին Ս'ատթէոս Ը. Կաթողիկոսի կենդանագիրը «Իւրի թուղթի վրայ տպագրել տուող» Գործող, ամբարշտ և շահաձուլ Հայ ՊԸ-ՐՈՒՆԸ երեք ամիս շաբաթէն ըլլալու և յետոյ տոպրականահ լինելու դատապարտուած է, վասն որոյ ամսոյս 43 ին իւր շինած «Իւրի թուղթերը աճուրդը պիտի դրուի. և յատկապէս ասոր համար ալ ճափոնէն երեւելի թելաւ մը բերուած է Բաթիթի զբաղ իօնոսմալէ Բաթի անունով որոյ արդիւնքը պիտի շնորհուի, ինպատար Ալիլկիոյ ունայնաբան հանդիսի անորէնին իւր այս ըրած և չի լսուած առաքինական մեծագործութեան փոխարէն :

Ալ ծանուցուի նաեւ թէ՛ ով որ վերոյիշեալ  
«Իւարի թուղթը գործածած է կամ դեռ կը գոր-  
ծածէ արդիւնաւէտ Վիլիկիոյ հանդիսին բաժանորդ  
լինելէ, ըստ որում՝ չի ներէր Վիլիկիոյ Պերճապետ  
եւ Քաջկամատ արգոյ տնօրէնը որ այնպիսիները  
մինչև անգամ իւր պատկառելի սենեկին սեամբն  
էօխեն :

Բայց Վաղղիոյ Հին օրագիրներ, Նաւըն Ի-  
լաճ, գողգողայ, անտէրիէ, պզտիկ և խոշոր ցու-  
ցնող գործիքներ և խել մը ալաճայ պալաճայ  
բաներ փնտռողները պէտք է դիմեն յոտն բազմա-  
համբաւ տնօրէնի Ալիշիկիոյ՝ զինչիրլի խան վերի  
յարկը թիւ 3 գրատունը:

### ԻՅՆԷ ՊՕԼՈՒ

Եւրոպայի սիւրի ծայրէն խապար եկաւ որ  
աշխարհիս վրայ որչափ որ կոյր, կաղ, անգամա-  
լոյծ, բորոտ, քոսոտ, լուսնոտ, հաւկուր, սա-  
պատ, գոնջ փելիստիաններ կան ժողովներ և որոշե-  
ր են որ Քրիստոնեաներէն պաշտօն որչափ որ մարդ  
կանէ բարոյականութիւն չունին, իրենց այս որո-  
շումը վաւերացուցեր են բոլոր Եւրոպայի Յիմա-  
րապետները: և հոս ալ խրկեր են որ մեր յիմա-  
րապետ ալ վաւերացնէ:

Օրագրոյս առաջին թուով մեր հրատարակած  
Հանելուկին պատասխանը ՈՂԻՆՉ էր, որ դը-  
տաւ պարոն թ. Ե. Ոսկերչեան անուն պատանին  
որոյ մեր խոստմանն համեմատ մէկ օրինակ մեր ( )-  
րագրէն տալու պարտաւոր եմք:

Վարձեալ ով որ ամենէն առաջ հետեւեալ  
հանելուկին լուծէ (Օրագրէս մէկ օրինակ ձրի  
պիտի ընդունի:

### ՀԱՆԵԼՈՒԿ

Չորս ընկեր եմ, հարբեր յեռմ,  
Բաղայայնով յայնաւորմ.  
Եւաջննիս, սերէ յեռն,  
Իսկ երկրորդնիս, ամառան ընկեր.  
Յիմարապետ է երրորդնիս,  
Վարնանի վերջէս չորրորդնիս:

### ԾԱՆՈՒՅՈՒՄՆ

#### ԾԱՂԻԿ

### ՀԱՆԴԵՍ ՏԱՍՆՈՐԵԱՅ

Օմիւռնիոյ Պ. Պ. Գրիգոր Չիլինկիրեանի  
խմբագրութեամբ ԾԱՂԻԿ անուն տասնօրեայ  
թերթը իւր ձմեռն անցնելով, այժմ դարձեալ  
դարնան մէջ կը մտնէ իւր քաղցրաբոյր հոտովն:

Ծաղկի վերակենդանութիւնը բարեկամի մը  
ուրախալից սրտով կը ծանուցանեմք, և նորա  
վերայ քիչ մը երկար խորհրդածութիւն ընելը  
մեր (Օրագրոյ հետեւեալ թուոյ մէջ ընել խոստա-  
նալով այժմ կիմացնեմք թէ՛ նա պիտի հրատա-  
րակի ամեն ամսոյ 1ին 10ին և 20ին սկսեալ՝ Նո-  
յեմբեր 1էն. գին Օմիւռնիոյ համար վեցամսեայ  
2 ուկէս մէծիտ, իսկ Իզմիրէ դուրս 3 մէծիտ, և

որոյ ստորագրութեան տեղերն են, Իզմիր Ալիշիկ  
խան թիւ 3. Ծաղկի գրասենեակը. Պօլիս Պ.  
Կ. Փանոսեան, Սարաքճի խան թիւ 1. Աիկո-  
միդիա, Պ. Խոսրոֆ (Թագաւոր) Սիկիճիան. Տը-  
րապիզոն. Պ. Խ. Լիւսսեան. Էդեքսանդրիայ  
Պ. Կարապետ Տակոբեան, Փարիզ. Պ. Պօղոս  
Կոստանդեան. Հալեպ. Պ. Յ. Ս. Քիւրք-  
ճիանօֆ:

(Օրագրոյս գրասենեակին մէջ ամեն կերպ  
դասախօսութիւն պիտի լինի. ով որ ինչ կուզէ  
ուսանիլ կրնայ դալ մեղ, ամեն լեզուադ, գիտու-  
թեանց, ուսմանց և արհեստից դասատուներ պատ-  
րաստ ունիմք:

Թէ՛ Պօլսոյ և թէ՛ դաւառներու համար դա-  
սատուներ, վարժուհիներ, գրագիրներ և այլն  
մատակարարելու պատրաստ եմք, եթէ մեզ իմաց  
տրուի. միայնգաման կը ծանուցանեմք ամեն գործ  
և պաշտօն խնդրողներու որ մեր սենեակը գալով  
անուննին տեղերնին և այլն արձանագրուին որպէս  
զի փնտռուած ժամանակին դիւրաւ գտնուին:

Ով որ Հայերէն, Էնգլիարէն և Վաղղիա-  
րէն լեզուներով խնդրագիր, աղերսագիր նա-  
մակ թարգմանութիւն և այլն գրել տալ կուզէ  
կրնայ օրագրոյս գրասենեակը գալ:

Ով որ Օրագրոյս նկատմամբ բարի դիտողու-  
թիւն մը ընէ սիրով կընդունիմք: Ով որ ուզէ  
գրութիւն մը հրատարակել մեր միջոցաւ՝ կը պար-  
տաւորի իւր գրութիւնը նախ (սմանեան կառա-  
վարութեան օրինաց համեմատ ընել և երկրորդ  
իւր խրկած գրութեան ամեն մէկ հազար գրին  
համար 20 դուրուշ վճարել կանխիկ:

Էմեն անոնք որ բաժանորդ չեն ուզեր լինիլ  
մեր (Օրագրոյ, թող բարեհաճին մեր իրենց խը-  
ղած առաջին թիւերնիս ետ դարձնել:

Վաւառներու համար և ոչ մի օրինակ (Օրա-  
գիր կարող եմք խրկել առանց բաժանորդագինն  
ստանալու:

Էմեն ով որ թէ՛ նոր և թէ՛ հին գրեանք ունի  
ծախելու, կրնայ մեր գրասենեակը յանձնել՝ ծա-  
խուելուն իւր ստակը առնելու պայմանաւ:

Ով որ (Օրագրոյս բաժանորդ լինի արտօնու-  
թիւն ունի մեզմէ հարկ եղած հրահանգներն ըն-  
դունիլ ի մասին որ և իցէ հետաքրքրական և կա-  
րեւոր խնդրոց և տեղեկութեանց:

### ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՕԼԻՍ

ՉԻՉԷՐ ՊԱՋԱՐ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ

ՃԷՄԻՅԷԹԸ ԻԼՄԻՅԷԻ ՕՍՄԱՆԻՅԷՅԷ